

Огляд практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру за період з 05.09.2019 по 27.04.2020

Однією з найважливіших процесуальних дій у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування є повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, з яким кримінальний процесуальний закон пов'язує настання певних юридичних наслідків. З моментом повідомлення особі про підозру фактично починається можливість практичної реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі.

Кримінальне процесуальне законодавство України перебуває у стані реформування та впровадження у кримінальне судочинство міжнародних стандартів у сфері гарантування та захисту прав людини, а також удосконалення правового статусу учасників кримінального провадження.

10 жовтня 2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів».

Підпунктом 23 пункту 7 § 1 розділу 4 цього Закону внесено зміни до статті 303 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) щодо можливості оскарження повідомлення про підозру в кримінальному провадженні.

Зазначені зміни є логічним результатом розвитку положення статті 55 Конституції України та мають на меті слугувати додатковою гарантією захисту прав підозрюваного.

Процес спростування підозри нерозривно пов'язаний з дотриманням принципу процесуальної рівності сторін, про який говорить Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своєму рішенні у справі «Кресс проти Франції» від 07.06.2001 як про один з елементів більш широкої концепції справедливого судового розгляду та який вимагає, щоб кожній стороні надавалась розумна можливість представляти свою позицію за таких обставин, які не ставлять цю сторону в істотно невігідне щодо протилежної сторони становище.

Слідчими суддями Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС) за період з 05.09.2019 до 27.04.2020 завершено провадження за 18 скаргами на повідомлення про підозру. За результатами розгляду 6 скарг у задоволенні їх вимог відмовлено, за 2 скаргами провадження закрито, за 10 скаргами у відкритті провадження відмовлено.

Як свідчать статистичні показники, кількість скарг вказаної категорії порівняно із загальною кількістю скарг на стадії досудового розслідування, поданих за вищевказаний період (близько 1850), є незначною і становить лише 1% загальної кількості, однак питання оскарження підозри у зв'язку із неоднозначним розумінням сторонами кримінального провадження положень закону є достатньо актуальним і заслуговує на увагу.

Зважаючи на важливість юридичного значення повідомлення про підозру, необхідним є не лише суворе дотримання процесуального законодавства під час проведення цієї процесуальної дії, але й вироблення однозначного та однакового

розуміння учасниками кримінального провадження її правової природи, а також питань, які викликають суперечності під час практичної реалізації положень закону щодо оскарження повідомлення про підозру в кримінальному провадженні.

Відсутність законодавчого визначення «повідомлення про підозру», а також неоднозначність законодавчого формулювання підстав для скасування підозри, відсутність конкретизації предмета оскарження та меж розгляду даних скарг судами призводять до неоднозначності у праворозумінні.

Так, пункт 10 частини першої статті 303 КПК України передбачає право підозрюваного, його захисника чи законного представника оскаржити на досудовому провадженні повідомлення слідчого, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом.

Наведене формулювання закону за відсутності визначення «повідомлення про підозру» не надає чіткого розуміння предмета оскарження: чи це є процесуальний документ встановленого зразка із необхідними реквізитами, який складається слідчим або прокурором та вручається особі, чи процесуальна дія – акт повідомлення про підозру, або ж сама підозра як припущення слідчого, прокурора про вчинення особою кримінально караного діяння, що має формальне вираження у повідомленні про підозру.

Аналіз судових рішень ВАКС, ухвалених за результатами скарг на повідомлення про підозру, свідчить про складність у розумінні зазначеної норми сторонами кримінального провадження.

Більшість скарг зазначеної категорії, які надійшли до ВАКС, захисники мотивували необґрунтованістю підозри, наголошували на відсутності достатніх та об'єктивних доказів для її оголошення та невідповідності повідомлення про підозру фактичним обставинам справи (*провадження № 1-кц/4910/268/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [84601385](#); провадження № 1-кц/991/1473/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [85467047](#); провадження № 1-кц/4910/147/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [84273051](#)); провадження № 1-кц/991/2279/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [86926996](#)*).

Наприклад, у справі № 4910/11/19-к захисник, мотивуючи прохання скасувати підозру, вказував на те, що в діяннях підозрюваного відсутні ознаки, склад та подія кримінального правопорушення, а досудовим розслідуванням не доведено вини його підзахисного «поза розумним сумнівом» у вчиненні інкримінованих кримінальних правопорушень, не встановлено причинно-наслідкового зв'язку між діяннями підозрюваного та злочинними наслідками (*провадження № 1-кц/991/2864/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [86396954](#)*).

У деяких скаргах сторона захисту просила скасувати повідомлення про підозру у зв'язку із порушенням стороною обвинувачення порядку здійснення повідомлення про підозру (*провадження № 1-кц/991/583/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [87033836](#); провадження*

№ 1-кс/991/1089/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [87480603](#); провадження № 1-кс/991/3257/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [86825326](#); провадження № 1-кс/991/1461/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [87702945](#)).

Аналіз змісту доводів скарг у зазначених справах свідчить про відсутність однозначної позиції щодо того, що саме повинно бути предметом перевірки під час судового розгляду скарги: слідчі судді повинні надавати оцінку доказам на стадії досудового розслідування чи аналізувати обґрунтованість підозри або ж звертати увагу виключно на процесуальні порушення під час вручення повідомлення про підозру.

Необхідно зауважити, що чинний КПК України не встановлює будь-яких обмежень щодо предмета перевірки під час розгляду слідчим суддею скарги на повідомлення про підозру, проте закріплює такі положення:

1) підозра не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом (частина третя статті 17 КПК України);

2) захисник зобов'язаний використовувати засоби захисту, передбачені КПК та іншими законами України, з метою, зокрема, забезпечення з'ясування обставин, які спростовують підозру (частина перша статті 47 КПК України);

3) оскаржити повідомлення слідчого, прокурора про підозру можна після спливу двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом (пункт 10 частини першої статті 303 КПК України);

4) слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні (пункт 18 частини першої статті 3 КПК України);

5) слідчий суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (частина перша статті 94 КПК України).

Аналіз приписів зазначених статей кримінального процесуального закону дає підстави для висновку, що під час розгляду скарги на повідомлення про підозру слідчий суддя уповноважений перевіряти, зокрема, наявність достатності доказів для підозри, що повною мірою відповідає вимогам пункту 3 частини першої статті 276 КПК України про те, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Щодо наявності права на оскарження повідомлення про підозру

Згідно з пунктом 4 параграфу 2 Прикінцевих положень розділу 4 Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України,

Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» положення пункту 10 частини першої статті 303 КПК України вводяться в дію через три місяці після набрання чинності цим Законом, не мають зворотної дії у часі та застосовуються до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань після введення в дію цих змін відповідно до пункту 7 параграфу 1 розділу 4 вказаного Закону, тобто з 16.03.2018 року.

Дія нормативно-правового акта у часі починається з моменту набрання цим актом чинності й припиняється з утратою ним чинності. До події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали чи мали місце, що визначено частиною першою статті 58 Конституції України. Відповідно до положень вказаної статті Конституції України допускається зворотна дія законів у часі, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Формою реалізації частини першої статті 58 Конституції України є положення частини першої статті 5 КПК України, які регулюють дію норм кримінального процесуального закону в часі та згідно з якими процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається відповідно до положень цього Кодексу, чинних на момент початку виконання дії або прийняття такого рішення. Однак на відміну від кримінального (матеріального) закону, чинний кримінальний процесуальний закон не має зворотної дії, навіть тоді, коли його правила є більш сприятливі для учасників кримінального провадження, повернення процесу (процесуальних дій) неможливе.

З огляду на викладене, слідчий суддя уповноважений розглянути скаргу на повідомлення слідчого, прокурора про підозру у кримінальних провадженнях, в яких відомості про кримінальне правопорушення внесені до ЄРДР після введення в дію вказаних вище змін, тобто з 16 березня 2018 року.

Отже, повідомлення про підозру, оголошене у кримінальному провадженні, відомості про злочин в якому внесено до ЄРДР до вказаного строку, оскарженню в порядку пункту 10 частини першої статті 303 КПК України не підлягає.

У справі № 757/61880/19-к слідча суддя ВАКС критично оцінила доводи сторони захисту з приводу того, що норма, якою зазначені вище зміни внесено до КПК України, суперечить основним засадам кримінального провадження і, зокрема, положенням статті 5 КПК України щодо дії цього Кодексу в часі.

При цьому, розглядаючи посилання скаргниці на практику ЄСПЛ щодо «передбачуваності» норми, слідча суддя вказала на те, що ЄСПЛ не висловлював позиції конкретно стосовно розглядуваних норм процесуального законодавства і зазначила, що закон (норма) має бути доступною та передбачуваною для того, щоби відповідати критерію «якості» відповідно до практики ЄСПЛ. Доступність визначається на підставі оцінювання того, чи був закон оприлюднений (щодо доступності «закону» у розширеному тлумаченні ЄСПЛ можна навести як приклад рішення у справі *Kokkinakis проти Греції* від 25.05.1993). Закон є передбачуваним, якщо він, зокрема, сформульований з достатньою чіткістю, яка дає змогу кожній особі у разі потреби, з використанням відповідної допомоги керувати своєю поведінкою (серед інших, рішення ЄСПЛ у справі *Atanin проти*

Швейцарії від 16.02.2000). Вже через сам загальний характер законів, їх формулювання не може мати абсолютної строгості, з урахуванням того, що норми мають бути пристосовані до зміни становища, і тому можуть містити розпливчасті формулювання, тлумачення і застосування котрих залежать від практики (рішення ЄСПЛ у справі *Kokkinakis проти Греції* від 25.05.1993). Якщо положення у переважній більшості випадків залишається достатньо чітким, сумніви щодо передбачуваності не є достатніми для того, щоб вважати, що така норма не відповідає критеріям якості закону (рішення ЄСПЛ у справі *Cantoni проти Франції* від 15.11.1996). Втім, використання занадто розпливчастих понять і критеріїв у тлумаченні законодавчого положення може зробити саме це положення несумісним з вимогами чіткості і передбачуваності щодо його наслідків (рішення у справі *Liivik проти Естонії* від 25.06.2009).

Приймаючи рішення у зазначеній справі, слідча суддя вказала на те, що у випадку з положеннями про процедуру оскарження повідомлення про підозру такий механізм є чітко врегульованим, а також встановлено чіткі темпоральні межі його застосування з прив'язкою до набрання чинності законом, що вносить таку процедуру у кримінальне процесуальне законодавство. Уточнення щодо поширення дії норм лише на справи, в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР після введення в дію цих змін, є деталізованими, а сам закон належно опублікований та набрав чинності 15.12.2017 року.

З огляду на викладене, суддею не встановлено конфлікту норм КПК України та основних засад кримінального провадження (і практики ЄСПЛ), на яких наголошувала заявниця та визнано, що нею оскаржується рішення слідчого, прокурора (повідомлення про підозру), яке не підлягає оскарженню, оскільки положення пункту 10 частини першої статті 303 КПК України поширюються лише на повідомлення про підозру у провадженнях (справах), в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР після введення в дію цієї норми (провадження № 1-кс/991/583/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [87033836](#)).

Такої ж позиції щодо права на оскарження повідомлення про підозру дотримуються й інші судді ВАКС.

Так, слідчими суддями у справах № 991/1070/20, № 991/1431/20, № 991/1011/20, № 991/2013/20, № 991/2798/20 було встановлено відсутність у скаргників права на звернення зі скаргою на повідомлення про підозру (провадження № 1-кс/991/2864/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [86396954](#); провадження № 1-кс/991/1089/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [87480603](#); провадження № 1-кс/991/1461/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [87702945](#); провадження № 1-кс/991/1029/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [88592435](#); провадження № 1-кс/991/2057/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [88155767](#); провадження № 1-кс/991/2882/20, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [88535871](#)).

Щодо порядку повідомлення про підозру

Як свідчить аналіз змісту скарг сторони захисту, необхідність скасування повідомлення про підозру захисники мотивують наявністю процесуальних порушень під час вручення повідомлення про підозру.

Згідно з частиною першою статті 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

Частиною третьою статті 276 КПК України передбачено, що після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.

Статтею 111 КПК України встановлено, що повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених КПК України, у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу, за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи.

Частинами першою, другою, восьмою статті 135 КПК України передбачено, що особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи. Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлення цим Кодексом строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Статтею 138 КПК України визначено перелік поважних причин неприбуття особи на виклик.

В ухвалі за результатами розгляду скарги на повідомлення про підозру у справі № 4910/157/19 слідчий суддя зазначив, що повідомлення про підозру повинно бути вручено особі у день його складання незалежно від будь-яких обставин за місцем проживання особи, а у разі його відсутності дорослому члену його сім'ї. При цьому КПК України не передбачає обов'язку і права детектива відкласти вручення повідомлення про підозру та чекати настання сприятливих обставин для його вручення особі, яка не може його отримати в день складання в силу певних причин. Метою вручення повідомлення про підозру у день складання є вжиття органом досудового розслідування передбачених законом

дій, які дозволяють певній особі бути обізнаній про висунуту їй підозру та можливість захищатись від неї.

Зі змісту ухвали слідчого судді вбачається, що хвороба і перебування особи у лікувальному закладі може бути поважною причиною неприбуття на виклик, у тому числі й виклик для отримання підозри, однак не є причиною відкладення вручення повідомлення про підозру у встановленому законом порядку.

Під час розгляду скарги слідчим суддею встановлено, що у зв'язку із тривалим перебуванням особи на стаціонарному лікуванні в медичному закладі, де було неможливо вручити йому повідомлення про підозру за медичними протипоказаннями, це повідомлення разом із пам'яткою про права було вручено дорослому члену його сім'ї – дружині, що підтверджується відеофіксацією процесуальної дії. Із проханням детально роз'яснити його права підозрюваний до слідчого не звертався. Копії повідомлення про підозру особи надано слідчим у відповідь на клопотання захисників підозрюваного.

З огляду на викладене, та враховуючи, що детективом дотримано вимог частини першої статті 278, частини третьої статті 111, частини другої статті 135 КПК України, слідчий суддя дійшов висновку, що повідомлення про підозру вручено законно, відповідно до вимог КПК України, а тому підстави для його скасування та виключення відомостей про пред'явлену підозру з ЄРДР – відсутні (*провадження № 1-кв/991/3257/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР – [86825326](#)*).

Щодо обґрунтованості підозри

З моменту повідомлення особі про підозру, вона набуває статусу підозрюваного. Оскільки обсяг процесуальних прав підозрюваного (стаття 42 КПК України) значно більший, ніж у особи, якій таке повідомлення ще не вручене (хоча фактичні обставини можуть свідчити про подібну перспективу), вона набуває можливостей активно себе захищати та відстоювати свою позицію в кримінальному провадженні.

Саме у зв'язку із зазначеним пункт 3 частини першої статті 276 КПК України встановлює обов'язок, а не право здійснити повідомлення про підозру. Адже неповідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення за наявності достатніх доказів для цього тягне порушення таких загальних засад кримінального провадження як забезпечення права на захист та змагальність сторін.

Системний аналіз норм КПК України та практики ЄСПЛ дозволяє дійти висновку про те, що КПК України оперує поняттями, які відповідають кільком різним стандартам доказування (переконання) – стандарт «обґрунтованої підозри», переконання (доведення) «поза розумним сумнівом», стандарти «достатніх підстав (доказів)» тощо.

Стандарти «достатніх підстав (доказів)» використовуються в широкому колі різноманітних ситуацій, що виникають в ході кримінального провадження, тому вони не є сталими, а залежать від конкретної ситуації, цілей прийняття тих чи інших рішень (вчинення дій) та їх правових наслідків. При цьому вони застосовуються як для прийняття процесуальних рішень слідчими суддями

(судом) (статті 157, 163, частина п'ята статті 234, 260 КПК України та інші), так і слідчими, прокурорами (статті 134, 271, 276 КПК України та інші).

Отже, повідомлення про підозру на підставі пункту 3 частини першої статті 276 КПК України передбачає дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)».

Рівень такого стандарту доказування і відповідно його перевірки слідчим суддею залежить від рівня обмеження прав, свобод та інтересів людини внаслідок повідомлення її про підозру та терміну здійснення ефективного розслідування.

Для цілей повідомлення особі про підозру стандарт «достатніх підстав (доказів)» передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно пов'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням (демонструють причетність до його вчинення) і є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування такої підозри (рішення ЄСПЛ у справах «Джон Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28.10.1994 та «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» від 30.08.1990).

Рівень обґрунтованості, доведеності підозри (обвинувачення) має корелюватися зі ступенем обмеження прав і свобод підозрюваного, що впливають (можуть бути пов'язані) із прийняття відповідного процесуального рішення (вчинення процесуальної дії): чим більшим є втручання в права, свободи і законні інтереси людини, тим більшою має бути «вага» і «якість» доказів, якими обґрунтовується її причетність до скоєння відповідного кримінального правопорушення. При цьому стандарти доказування (переконання) поступово зростають з перебігом ефективного розслідування та потребують більш глибокого обґрунтування, що повного мірою узгоджується із об'єктивним розширенням можливостей сторони обвинувачення в цьому напрямку.

Отже, рівень такого стандарту доказування і відповідно його перевірки слідчим суддею залежить від рівня обмеження прав, свобод та інтересів людини внаслідок повідомлення її про підозру та терміну здійснення досудового розслідування.

Наприклад, якщо повідомлення про підозру спричинює лише виникнення обов'язків підозрюваного, передбачених пунктами 1 та 3 частини сьомої статті 42 КПК України, та не тягне для нього інших обмежень, то й наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення повинна досягати мінімального рівня відповідного стандарту доказування (переконання), необхідного для виправдання зазначеного вище втручання в права, свободи і законні інтереси людини.

Тому під час розгляду скарги на повідомлення про підозру слідчий суддя повинен оцінити достатність і належність доказів стосовно того, чи досягнуто стороною обвинувачення стандарту переконання «достатність доказів» для цілей повідомлення про підозру. Наявність достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення повинна досягати мінімального рівня відповідного стандарту доказування (переконання).

Так, слідчим суддею ВАКС у справах № 760/24486/19, № 4910/268/19 визнано зібрані у кримінальному провадженні на момент повідомлення особі про

підозру докази та їх сукупність такими, що відповідають мінімальному рівню стандарту «достатніх підстав (доказів)», передбаченому пунктом 3 частини першої статті 276 КПК України, та не взято до уваги доводи скарги захисника, які стосувались питань доведеності вини, оцінки доказів та наявності складу кримінального правопорушення в діянні підозрюваного. При цьому слідчим суддею враховано, що повідомлення про підозру спричинило для особи лише виникнення прав та обов'язків підозрюваного, передбачених статтею 42 КПК України, та не потягнуло інших обмежень (провадження № 1-кс/991/1473/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [85467047](#); провадження № 1-кс/4910/268/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [84601385](#); провадження № 1-кс/4910/147/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [84273051](#)).

З таким висновком слідчого судді погодилась Апеляційна палата ВАКС, залишаючи за результатами апеляційного розгляду ухвалу про відмову в задоволенні скарги про скасування повідомлення про підозру у справі № 760/24486/19 без змін (провадження № 11-сс/991/31/19, реєстраційний номер судового рішення в ЄДРСР - [84766483](#)).

Стандарт «достатніх підстав (доказів)» для мети повідомлення особі про підозру є нижчим ніж стандарт «обґрунтованої підозри», адже останній згідно з пунктом 1 частини третьої статті 132 КПК України використовується для обґрунтування необхідності значно серйознішого обмеження прав, свобод і законних інтересів людини через, зокрема, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та не зумовлює наділення підозрюваного додатковими правами.

Кримінальне процесуальне законодавство України не має визначення «обґрунтована підозра».

Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ (частини п'ята статті 9 КПК України).

Наведене в пункті 175 рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» поняття «обґрунтована підозра» означає, що існують факти й інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення.

За практикою ЄСПЛ розумна підозра у вчиненні кримінального правопорушення, про яку йдеться у статті 5 (підпункт с) пункту 1) Конвенції, передбачає наявність обставин або відомостей, які переконали б неупередженого спостерігача, що ця особа, можливо, вчинила злочин. Також ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово зазначав, що факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими, як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи висунення обвинувачення.

Вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином і вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення обвинувачення, відповідно обставини здійснення підозрюваним конкретних дій та доведеність його вини потребують перевірки та оцінки у сукупності з іншими доказами у кримінальному провадженні під час подальшого досудового розслідування.

Стандарт переконання «обґрунтована підозра» достатньо вимогливий, хоча значно слабкіший за стандарт «поза розумним сумнівом», який вимагається для кримінального засудження.

Отже, на початковій стадії розслідування оцінка обґрунтованості підозри не повинна пред'являти до наданих доказів таких же високих вимог, як під час формулювання остаточного обвинувачення та обґрунтування засудження.

Підбиваючи підсумки проведеного огляду, необхідно зазначити, що з урахуванням практики ЄСПЛ та норм кримінального процесуального законодавства України слідчі судді ВАКС, розглядаючи скарги на повідомлення про підозру, дотримуються наступних позицій.

Оскарженню в порядку пункту 10 частини першої статті 303 КПК України підлягають повідомлення слідчого, прокурора про підозру у кримінальних провадженнях, в яких відомості про кримінальне правопорушення внесено до ЄРДР з 16 березня 2018 року.

Під час розгляду скарг зазначеної категорії предметом перевірки слідчого судді є не лише питання дотримання процесуального порядку вручення повідомлення про підозру, а й питання дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)» для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, зважаючи при цьому на рівень обмеження прав, свобод та інтересів особи внаслідок повідомлення її про підозру та строк здійснення досудового розслідування.

При цьому на етапі досудового розслідування слідчий суддя не уповноважений вирішувати питання, які підлягають вирішенню судом під час розгляду кримінального провадження по суті, зокрема, з'ясувати наявність складу кримінального правопорушення в діях підозрюваної особи, правильність кваліфікації цих дій, оцінювати докази у справі з точки зору їх достатності та допустимості для визнання особи винною чи невинною у вчиненні злочину.

**Відділ судової статистики,
аналітичної роботи та
узагальнення судової практики**

Травень 2020 року